

TUNNUSTUKSEN AJOITUKSELLE ANNETTAVA MERKITYS

OFFENDER'S CONFESSION DURING CRIMINAL PROCEDURE AND THE RELEVANCE OF TIMING

Elli Myllymäki¹

DOI: <https://doi.org/10.33344/vol13iss2pp8-31>

Helsinki Law Review, 2/2019, pp. 8-31

© 2019 Pykälä ry, Mannerheimintie 3 B, 5th floor, 00100 Helsinki, Finland, and the author.

Avainsanat:

rikosoikeus, rangaistuksen määrääminen, rangaistuksen mittaaminen, rangaistuksen lieventämisperusteet, pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä, tunnustus

Keywords:

criminal law, sentencing, determining the sentence, grounds for reducing the punishment, attempt to further the clearing up of the offence, confession

ABSTRACT

Chapter 6, Section 6 (3) of the Criminal Code establishes as one possible grounds for the reduction of the punishment the offender's *attempt to further the clearing up of the offence*. This study analyses the relevance of the timing of such behaviour, focusing especially on whether there is a time limit for when a confession must be made for it to have an effect on the punishment. To this end, the reasoning behind the provision for reducing the sentence in Chapter 6, Section 6 (3) of the Criminal Code is also important. The study introduces a new kind of categorisation of the relevance of the timing of the confession based on how the reasoning behind the provision has been assessed by the Supreme Court. The categorisation is founded on what information the authorities have about the offence or the offender at the time of confession. The situations are divided into two main categories: A) the offence or the offender's connection to the crime is not known by the authorities at all; and B) the offence and the offender's connection to the offence are mostly known by the authorities. These categories are then divided further into subcategories. Determining the significance of timing is also important for the practical application of criminal justice.

¹ Elli Myllymäki (LL.B.) is an LL.M. student at the University of Helsinki. This article is based on the author's Bachelor's Thesis.

I. JOHDANTO

Tunnustus määritellään vakiintuneesti asianosaisen selitykseksi siitä, että vastapuolen väite jostain selityksen antajalle epäedullisesta seikasta on tosi.² Tunnustus on jo vuodesta 1976 lähtien systematisoitu rikoslain (19.12.1889/39) rangaistuksen mittaamista koskevan 6 luvun lieventämisperusteena pyrkimyksiksi edistää rikoksensa selvittämistä. Jo vuoden 1975 hallituksen esityksen (HE 125 II 1975) mukaan ” -- tuomioistuimen on kiinnitettävä huomiota siihen, missä vaiheessa tekijä osoittaa halunsa yhteistyöhön”.³ Lainsäätäjä ei ole ottanut tämän enempää kantaa tunnustuksen ajankohdan merkitykseen. Artikkelissa analysoidaan, voidaanko tunnustuksen ajoitukselle asettaa ajallista takarajaa, eli toisin sanoen, milloin tunnustus on viimeistään annettava, jotta sillä olisi rangaistusta lieventävä vaikutus. Jotta tähän tutkimuskysymykseen voidaan vastata, on ensin analysoitava, millaiset taustasyöt ovat vaikuttaneet rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdan (13.6.2003/515) säätämiseen lieventämisperusteeksi ja millaisten oikeustositseikkojen yhteydessä lieventämisperustetta on sovellettu. Artikkelin tarkoituksena on systematisoida tunnustuksen ajoituksen merkitystä sen pohjalta, miten lieventämisperusteen taustasyötä on korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä arvioitu. Samalla esitellään uudenlainen kategorisointi, joka perustuu viranomaisten hallussa oleviin tietoihin sen sijaan, että merkitystä annettaisiin rikosprosessin varsinaiselle vaiheelle.

Artikkeli käsittelee vain tunnustuksen oikeaa ajoitusta. Tunnustukseen liittyy kuitenkin paljon muutakin aina syyteneuvottelumenettelyn ongelmakohdista tunnustukseen näyttökysymyksenä. Tässä artikkelissa syyteneuvottelumenettelyä käsitellään vain tutkimuskysymyksen kannalta olennaisin osin. Näyttökysymykset ja todistelun luotettavuuteen liittyvät kysymykset on rajattu kokonaan ulkopuolelle, samoin kysymys tunnustuksen arvosta todisteena sekä itsekriminointisuojan ja tunnustuksen välinen ristiriitakysymys.

Artikkelin toinen luku käsittelee RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan mukaisen lieventämisperusteen sijoittumista rangaistuksen määräämistä koskevaan teoriaan. Kolmannessa luvussa jäsenetään lieventämisperusteen sijoittumista rikoslaisissa ja koko oikeusjärjestelmässä etenkin syyteneuvottelumenettelyn säätämisen jälkeen. Neljäs luku keskittyy lieventämisperusteen soveltamisen ydinongelmaan eli tunnustuksen ajoitukselle annettavaan merkitykseen. Artikkelissa pyritään johdonmukaistamaan tunnustuksen soveltamista lieventämisperusteena, sillä vaikka syyteneuvottelumenettelystä säädetäessä lain esitöissä ei kommentoitu uuden tunnustamista koskevan lieventämisperusteen suhdetta edelleen voimassa olevaan RL 6:6:n 3 kohtaan, lainsäädäntömuutos on vaikuttanut sen soveltamiskäytäntöön.

² Ks. esimerkiksi hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi (HE 58/2013 vp), s. 5.

³ Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain 6 luvun ja siihen liittyvien säännösten muuttamisesta (HE 125 II 1975 vp), s. 15.

Lähteinä artikkelissa on käytetty myös vanhempia oikeustieteellisiä teoksia ja lainvalmisteluasiakirjoja, sillä vaikka lain sanamuoto onkin ajan kuluessa hieman muuttunut, ajatus RL 6:6:n 3 kohdan takana on pysynyt lähestulkoon samana. Uudemmissa lähteissä viitataan useimmiten yleisten oppien uudistuksen kannanottoihin tai edelleen vuoden 1975 uudistustyöhön. Tunnustuksen merkityksestä lieventämisperusteena ei itsessään ole kirjoitettu kovinkaan laajasti toisin kuin syyteneuvottelumenettelystä, jota on pohdittu runsaasti sekä lainsäätäjän taholla että oikeudellisissa kirjoituksissa⁴ etenkin vuosina 2010–2015. Osa näistä kirjoituksista käsittelee myös tunnustuksen rikosoikeudellista asemaa ennen syyteneuvottelumenettelyä koskevaa lainsäädäntöä, mutta lähes yhtä harvasanaisesti kuin sitä koskeva hallituksen esitys.

Tunnustuksen asema lieventämisperusteena näyttää muotoutuneen lähinnä oikeuskäytännössä. Näin ollen artikkelin tärkeintä lähdeaineistoa ovat korkeimman oikeuden oikeuskäytännössään antamat kannanotot ja tulkinnat sekä asiantuntijoiden näihin ratkaisuihin laatimat oikeustapauskomentit. Korkeimman oikeuden ratkaisut on valittu siten, että niissä arvioidaan tai jossain määrin sivutaan RL 6:6:n 3 kohdan rangaistuksen lieventämisperusteen soveltamista.

Artikkeli on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus, jonka tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus ja tehtävänä voimassaolevien oikeusnormien sisällön analysointi. Artikkelin on sekä teoreettisen että käytännöllisen lainopillinen selvittäessään oikeussääntöjen sisältöä ja samalla myös systematisoidessaan niitä.⁵ Voimassaolevien oikeusnormien sisällön analysoimisen lisäksi tavoitteena on lainopillisen ongelman uudelleenmuotoilu sekä uudenlaisten systemaattisten yhteyksien osoittaminen.⁶ Tutkimustyyppi painottuu nimenomaan kohteeseensa teoreettisemmin suuntautuvaan systematisointiin ja arviointiin.⁷

4 Ks. esim. Linna, Tuula. Rikosvastuun huojennus – suomalainen plea bargaining hakee muotoaan. Teoksessa Hyttinen, Tatu (toim.): Rikoksesta rangaistukseen. Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja A. Juhlajulkaisu N:o 25. Porvoo, WS Bookwell Oy 2012 (Linna 2012); Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti. Syyteneuvottelun ongelmia. Defensor legis N:o 2/2015, s. 230–247 (Tapani – Tolvanen 2015); ja Arviomuistio syytteenä sopimisesta (plea bargain). Lausuntotivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja (OMML 47/2010).

5 Aarnio, Aulis. Oikeussääntöjen systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.): Minun metodini. Porvoo, Werner Söderström Lakitieto Oy 1997 (Aarnio 1997), s. 36.

6 Tolvanen, Matti. Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.): Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Helsinki, Edita 2016 (Tolvanen 2016), s. 275.

7 Tolvanen 2016, s. 276.

2. RANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMINEN – ERITYISESTI RANGAISTUKSEN MITTAAMISESTA

Rangaistuksen määrääminen on yläkäsite, joka Lappi-Seppälän mukaan sisältää osaratkaisuna asteikon vahvistamisen, lajinvalinnan, rangaistuksen mittaamisen⁸, rangaistuksesta tehtävät vähennykset sekä muut rangaistuksia koskevat lausumat.⁹ Rangaistuksen määräämisen keskeisistä säännöistä ja periaatteista säännellään rikoslain 6 luvussa (13.6.2003/515, Rangaistuksen määräämisestä).¹⁰ Artikkelin kannalta rangaistuksen määräämisen olennaisin osaratkaisu on rangaistuksen mittaaminen, johon vaikuttavat sekä mittaamisperiaatteet että mittaamisperusteet. Mittaamisperiaatteista rangaistuksen mittaamista ohjaavat ensisijaisesti oikeudenmukaisuusperiaatteet. RL 6 luvun 4 §:n mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Tätä pääsääntöä ja oikeudenmukaisuusperiaatteen ensimmäistä alaperiaatetta kutsutaan suhteellisuusperiaatteeksi. Toinen oikeudenmukaisuusperiaatteen alaperiaate, yhdenvertaisuusperiaate, ilmaistaan RL 6 luvun 3 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat seikat sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys.¹¹ Yhdenvertaisuusperiaate edellyttää yhtäältä samanlaisten tapausten samanlaista kohtelua ja toisaalta erilaisten tapausten erilaista kohtelua. Näin kyetään

8 Rangaistuksen mittaaminen on usein tuottanut käsitteellisiä tulkintaongelmia, sillä se voidaan ymmärtää laajassa tai suppeassa merkityksessä. Suppeassa merkityksessä termi viittaa rangaistuksen määräämiseen vahvistettavan asteikon ja rangaistuslajin sisällä, kun taas laajemmassa merkityksessä se kattaa myös asteikon vahvistamista koskevan päätöksen. Kaikista laajimmillaan rangaistuksen mittaaminen sisältää sekä määrää että laatua koskevan ratkaisun. Ks. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 44/2002 vp), s. 12.

9 Lajittelutavat ovat kuitenkin lähinnä pedagogisia ja systematisoivia, ja osatekijät nivoutuvat usein yhteen vaikuttaen päällekkäin. Jaottelutapoja on yhtä monta kuin jaottelijoitakin. Frände esimerkiksi jakaa rangaistuksen määräämisen karkeammin rangaistuslajin valintaan ja rangaistuksen mittaamiseen ja Matikkala 1) soveltuvan rangaistusasteikon määrittämiseen, 2) rangaistuslajin valintaan, 3) rangaistuksen mittaamiseen ja 4) rangaistuksesta tehtäviin vähennyksiin. Ks. Frände, Dan. Yleinen rikosoikeus. Toinen, uudistettu painos. Porvoo, Edita 2012 (Frände 2012), s. 382 ja Matikkala, Jussi. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki, Edita 2010 (Matikkala 2010), s. 112.

10 Rangaistuksen määräämiseen liittyvien normien ja periaatteiden tehtävänä on rikosoikeudellisen vastuun suuruuden määrittäminen. Ks. HE 44/2002 vp, s. 10.

11 Yhdenvertaisuusperiaate ilmaistaan myös perustuslain (731/1999) 6 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

takaamaan rangaistuskäytännön yhtenäisyys.¹² Yhdenvertaisuusperiaate on oikeudellisesti sitova mittaamisperuste.¹³

Rangaistuksen mittaamista – ja siten myös määräämistä – ohjaavat siis ensisijaisesti edellä mainitut oikeudenmukaisuusperiaatteet. Näille periaatteille alisteisina, toissijaisina periaatteina rangaistuksen mittaamista ohjaavat myös kohtuusperiaate sekä artikkelin kannalta olennaiset tarkoituksenmukaisuusperiaatteet. Viimeksi mainitut liittyvät rangaistuksen ja rangaistusjärjestelmän sosiaalisiin tehtäviin: rangaistuksen yleis- ja erityisestävän vaikutuksen ylläpitoon ja vahvistamiseen.¹⁴

Edellä kuvattujen periaatteiden lisäksi rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavat mittaamisperusteet, kuten esimerkiksi koventamis- ja lieventämisperusteet. Lappi-Seppälä on systematisoinut nämä mittaamisperiaatteita täsmentävät ja konkretisoivat mittaamisperusteet jakamalla ne 1) tekoon liittyviin, 2) tekijään liittyviin ja 3) teon ulkopuolisiin perusteisiin.¹⁵ Teon ulkopuoliset mittaamisperusteet liittyvät kiinteästi tuomitun rangaistuksen vaikutukseen ja tehoon. Lappi-Seppälän mukaan teonjälkeinen käyttäytyminen kuuluu viimeksi mainittuun ryhmään ja sisältää yhtenä osanaan pyrkimyksen edistää rikoksensa selvittämistä.¹⁶ Rangaistuksen määräämisharkinnassa teonjälkeinen käyttäytyminen, kuten pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä, otetaan huomioon nimenomaan yleisenä, rangaistuslajeista riippumattomana kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuusperusteena, joka perustelee päätymisen suhteellisuusperiaatteen edellyttämää rangaistusta lievempään lopputulokseen.¹⁷

3. TUNNUSTUS RIKOSLAISSA

3.1 Lieventämisperusteen taustasyyt ja tunnustuksen ajoitus

Tarkoituksenmukaisuus rikosoikeudellisen päätöksentekojärjestelmän yhteydessä tarkoittaa, että järjestelmän on pystyttävä tuottamaan sellaisia päätöksiä, jotka toteuttavat rikosoikeudellisen järjestelmän yhteiskunnallisia arvoja ylläpitävää ja ristiriitoja ratkaisevaa

kokonaispäämäärää.¹⁸ Tarkoituksenmukaisten päätösten tekeminen tarkoittaa siis myös kriminaalipoliittisten tavoitteiden edistämistä. Käytännöllisillä syillä taas tarkoitetaan esimerkiksi pyrkimystä rohkaista tekijää toimiin, jotka helpottavat uhrin asemaa.¹⁹ Käytännöllisiin syihin on korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä katsottu lukeutuvan muun muassa uhrin korvausintressi, prosessiekonomiset säästöt sekä rikoksen selvittämisestä saatavat muut edut.²⁰

Teonjälkeisen käyttäytymisen rangaistusta lieventävän vaikutuksen taustasyiden on yleisten oppien uudistuksen yhteydessä todettu olleen ennen muuta käytännölliset.²¹ Linna on luonnehtinut rangaistuksen lievennystä hyvitykseksi siitä säästöstä, joka valtion esitutkinta-, syyte- ja tuomioistuintoimelle on aiheutunut tunnustamisen myötä.²² Rikoksensa selvittämistä edistäneen palkitseminen lievennyksin perustuukin prosessiekonomisiin ja tutkinnallisiin intresseihin (selvittämisintressi).²³ Kun rikoksesta epäilty riittävän varhaisessa vaiheessa tunnustaa syyllistyneensä rikokseen, rikoksen selvittäminen helpottuu, mikä taas laskee rikoksen selvittämisestä aiheutuvia kustannuksia.²⁴ Rikoslain yleisten oppien uudistuksen yhteydessä hallituksen esityksessä todetaan kuitenkin RL 6:6:n 3 kohdan lievennysperusteen nojaavan ennemmin kriminaalipoliittisiin tarkoituksenmukaisuussyihin.²⁵ Näin ollen tulkitsen, että tarkoituksenmukaisuussyyt ja käytännölliset syyt (mukaan lukien selvittämisintressi ja prosessiekonomiset syyt) yhdessä ja osin päällekkäin ovat rikoksen selvittämisen edistämistä koskevan lieventämisperusteen oikeuttamiseen vaikuttaneet tärkeimmät taustasyyt.²⁶

Vaikka prosessiekonomista osatekijää on pidetty edellä kuvatulla tavalla yhtenä tärkeimmistä RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen taustasyistä, rikoslaisissa ei ole ollut prosessiekonomisten vaikutusten huomioimiseen velvoittavia säännöksiä ennen syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön voimaantulusta.²⁷ Jo vuoden 1975 hallituksen esityksessä (HE 125 II 1975 vp) on kuitenkin annettu painoarvoa sille, missä vaiheessa tunnustus annetaan. Yleisesti on katsottu, että mitä aikaisemmassa vaiheessa tunnustus annetaan, sitä suurempi vaikutus sillä tulisi olla

12 Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Helsinki, Talentum 2016 (Tapani – Tolvanen 2016), s. 19.

13 Melander, Sakari. Yhdenvertaisuus rikosoikeudessa. Oikeus 2/2011, s. 175-198 (Melander 2011), s. 188. Ks. myös KKO 1973 II 73, jossa katsottiin tuomareiden syyllistyneen virkavirheeseen, kun he olivat tuominneet kaksi rikoskumppania rangaistuksiin, jotka poikkesivat olennaisesti toisistaan.

14 Lappi-Seppälä, Tapio. Rikosten seuraamukset. Porvoo, Werner Söderström Lakitieto Oy 2000 (Lappi-Seppälä 2000), s. 312.

15 Lappi-Seppälä, Tapio. Rangaistuksen määräämisestä I. Teoria ja yleinen osa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-Sarja N:o 173. Vammala 1987 (Lappi-Seppälä 1987), s. 293-294.

16 Lappi-Seppälä 1987, s. 298.

17 Ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 2000, s. 327-328.

18 Utriainen, Terttu. Rikosten rangaistukset ja muut seuraamukset. Toinen, uudistettu painos. Helsinki, Lakimiesliiton Kustannus 1992 (Utriainen 1992), s. 37.

19 HE 44/2002, s. 169.

20 KKO 2011:93 kohta 22.

21 HE 44/2002 vp, s. 169.

22 Linna, Tuula. Oikeudenmukaisen rankaisemisen ideaali ja reaali – tunnustaminen rangaistuksen lieventämisperusteena. Teoksessa Frände, Dan – Helenius Dan – Korkka, Heli – Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio – Melander, Sakari (toim.). Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959 – 18/4 – 2019. Helsinki, Unigrafia 2019 (Linna 2019), s. 282.

23 HE 44/2002 vp, s. 198.

24 Matikkala 2010, s. 138.

25 Muut RL 6:6:n lieventämisperusteet taas liittyvät ennen kaikkea *tekijän teonhetkisen motivaation ja syyllisyyden* arvosteluun. Ks. HE 44/2002 vp, s. 198 ja 199.

26 Lain esitöissä, oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä käsitteille annetaan lähteestä riippuen sama merkitys tai ne jaetaan kahdeksi eri taustasyiksi. Tässä artikkelissa käytetään jälkimmäistä terminologista jaottelua.

27 Rikoslain 6 luvun 8a §:n 1 momentissa on viitattu rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain 1 luvun 10 §:ään, jonka 1 momentin 2 kohdan mukaan syyteneuvottelua harkitessa on otettava huomioon muun muassa *käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja siihen kuluva aika*.

rangaistuksen mittaamiseen. Tämän kannan voidaan katsoa ilmentävän prosessiekonomista perustetta, sillä mitä varhaisemmassa vaiheessa epäilty tunnustaa syyllistyneensä rikokseen, sitä halvemmaksi rikoksen selvittäminen tulee. Syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön myötä on saatu kaivattua selvennystä myös RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen taustasyihin, sillä jäljempänä luvussa 3.5 käsiteltävän yhtenäistämistavoitteen mukaisesti edellä mainittujen, syyteneuvotteluun liittyvän tunnustuksen yhteydessä huomioitavien prosessiekonomisten perusteiden voidaan katsoa soveltuvan myös RL 6:6:n 3 kohdan yhteydessä.²⁸

Rikoksen selvittämisen edistämisen säätämistä lieventämisperusteeksi on yleisten oppien uudistuksen esitöiden mukaan perusteltu käytännöllisten syiden ja tarkoituksenmukaisuussyiden lisäksi myös eettisin syin.²⁹ Pohdittaessa niin kutsutun kruununtodistajajärjestelmän käyttöönottoa, oman rikoksen paljastamisesta seuraavan lievennyksen on todettu viestivän siitä, että katumus ja omien virheiden myöntäminen voivat tuoda anteeksiannon.³⁰ Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön mukaan eettiset syyt liittyvät siihen, että tekijä osoittaa muuttunutta suhtautumista tekoonsa ja ottaa siitä vastuun.³¹ Eettisin perustein tunnustuksen ajankohdalle annettava merkitys on ristiriitainen: on moraalisesti arveluttavaa, jos syytetty tunnustaa tekonsa lievennetyn tuomion toivossa vasta tuomitsemisen vaikuttaessa todennäköiseltä.

Lieventämisperusteen hyväksymisen taustasyyt voivat periaatteessa vaikuttaa rinnakkain, mutta ratkaisuharkinta kulminoituu usein siihen, katsotaanko prosessiekonomisten vai eettisten syiden painavan enemmän. Eettisten syiden painoarvo vaikuttaa jäävän lähes aina vähäisemmäksi, ellei jopa olemattomaksi, vaikka korkein oikeus on tosin viime aikoina nojannut perusteluissaan eettisiin syihin varsin epäjohdonmukaisesti. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on kuitenkin pääsääntöisesti katsottu, ettei lieventämisperustetta sovelleta, jos rikos on jo osittain saatu selvitettyä ennen teon tunnustamista. Tällöin tunnustuksella ei ole enää vaikutusta taloudelliseen hyötyyn tai prosessin keston. Oma tulkintani on, ettei eettisiä syitä voida yksinään katsoa riittäviksi perusteiksi RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen soveltamiselle. Vaikka asiaa ei voi päätellä suoraan säännöksen sanamuodosta, on merkitystä annettava selvittämisen edistämisen seuraukselle eikä sen syyllä. Ratkaisuissa KKO 2011:102 ja KKO 2018:2 on kyse juuri tästä punninnasta.

---

28 Ajatusmalli on päinvastainen vanhastaan vallinneeseen käsitykseen nähden. ”Vääränä on pidettävä sitä menettelyä, että tunnustus hyvitetään kaavamaisesti. Prosessiekonomiset seikat eivät saa olla ratkaisevina rikolliskäsittelyssä, vaikkapa tuomarin tehtävä tunnustuksen kautta helpottuisikin.” Nousiainen, Tapio. Rangaistuksen määräämisestä erityisesti silmälläpitäen tuomarin mittaamistoimintaa oikean rangaistusmäärän tavoittamiseksi normaalilähtöisin puitteissa: rikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-Sarja N:o 65. Vammala 1961 (Nousiainen 1961), s. 236.

29 HE 44/2002 vp, s. 199.

30 Kruununtodistajajärjestelmän sen sijaan on katsottu ruokkivan ilmiäntomoraalia ja kertovan, että omat rikokset saa anteeksi, jos voi osoittaa muiden tehneen vielä pahempia rikoksia. Ks. HE 44/2002 vp, s. 182.

31 KKO 2011:102, kohta 31. Ks. myös KKO 2018:2, kohta 12.

KKO 2011:102. Korkein oikeus katsoi muun muassa teon tunnustamisen esitutkinnassa osoittavan vastuun ottamista. Viranomaisten tiedossa oli kuitenkin jo ennen tunnustamista ollut epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja lisäksi epäiltyyn tekoon liittyneet yksityiskohdat pääosiltaan, eikä A:n katsottu pyrkineen edistämään rikoksensa selvittämistä siten, että RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperuste olisi tullut sovellettavaksi. Korkein oikeus kuitenkin totesi A:n tunnustamisen helpottaneen sekä esitutkintaa että tuomioistuinkäsittelyä.³²

Lieventämisperusteen soveltamista olisivat puoltaneet sekä eettiset että prosessiekonomiset syyt, sillä korkein oikeus katsoi tunnustuksen osoittaneen vastuun ottamista ja helpottaneen sekä esitutkintaa että tuomioistuinkäsittelyä. Kuitenkaan pelkkää helpottumista ei ole pidetty riittävänä prosessiekonomisena perusteena, vaikka tunnustuksen onkin katsottu ilmentävän vastuun ottamista ja muuttunutta suhtautumista tekoon.³³

KKO 2018:2. A oli tunnustamalla rikoksensa jo varhaisessa vaiheessa merkittävällä tavalla nopeuttanut ja helpottanut asian selvittämistä esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Hän oli kuitenkin suunnitelmallisesti eräissä yhtiöissä suoritetuista verotarkastuksista huolimatta uudelleen aloittanut ja jatkanut samanlaista rikollista toimintaa muissa yhtiöissä.³⁴

Korkein oikeus totesi perustelujen kohdassa 25, ettei A:n menettely osoita hänen tosiasiallisesti muuttaneen suhtautumista tekoonsa, minkä vuoksi asiassa ei ole erityisiä eettisiä, syyllisyyden asteeseen liittyviä syitä rangaistuksen lieventämiseen. Kysymys oli lopulta pelkästään siitä, että A on menettelyllään helpottanut ja nopeuttanut asian esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä. Korkein oikeus päätyi kuitenkin lieventämään A:lle tuomittavaa vankeusrangaistusta RL 6:6:n 3 kohdan nojalla. Korkeimman oikeuden perustelut luovat vaikutelman eettisten syiden asemasta toisena RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen soveltamisedellytyksenä, vaikkei tässä nimenomaisessa ratkaisussa niiden puuttumisella ollut korkeimman oikeuden mukaan vaikutusta lopputulokseen. Linna on artikkelissaan kyseenalaistanut korkeimman oikeuden tavan asettaa eettiset syyt lieventämisperusteen toiseksi ehdoksi. Korkein oikeus viittasi nimittäin ratkaisun KKO 2018:2 perusteluissa sekä ratkaisuun KKO 2011:102 että yleisten oppien uudistuksen esitöihin, joissa kummassakin todetaan yleisellä tasolla tunnustuksen ja eettisyyden yhteydestä, vaikka laissa ei tällaista vaatimusta ilmaista.³⁵ Toisaalta, laissa ei nimenomaisesti mainittu prosessiekonomistenkaan syiden merkitystä ennen syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön säätämistä.

---

32 KKO 2011:102, kohdat 31 ja 32.

33 Korkein oikeus on voinut myös antaa kyseisessä tapauksessa enemmän painoarvoa rikoksen laadulle, sillä kyse oli tekijään läheisessä suhteessa olleeseen lapseen kohdistuneesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

34 KKO 2018:2, kohta 25.

35 Linna 2019, s. 291–292.

Jäljempänä tarkemmin käsiteltävän ratkaisun KKO 2018:60 perusteluissa korkein oikeus taas ikään kuin palasi aikaisempaan kantaansa todetessaan, ettei tekonsa selvittämiseen liittyvillä motiiveilla ole merkitystä RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen soveltamisedellytyksiä arvioitaessa.³⁶ Korkein oikeus otti siis aikaisempaan ratkaisuunsa KKO 2018:2 nähden päinvastaisen kannan, sillä ratkaisun KKO 2018:60 mukaan eettisille syille ei tulisi antaa minkäänlaista painoarvoa.

Näiden tuoreimpien lieventämisperusteen soveltamista koskevien korkeimman oikeuden ratkaisujen jälkeen voidaan pohtia yhtäältä sitä, tulisiko eettisiä syitä ottaa lainkaan huomioon lieventämisperusteen soveltumisharkinnassa, ja toisaalta sitä, kuinka korkealle rangaistuskäytännön yhtenäistämistä ja syyteneuvottelumenettelysäännösten prosessiekonomisia säästöjä koskevan taustasyyn merkitystä on tarkoituksenmukaista nostaa.³⁷ Esimerkiksi edellä ratkaisussa KKO 2018:2 kuvatun menettelyn ja korkeimman oikeuden itsensä lausuman perusteella tekijä ei ole osoittanut tosiasiallista muuttunutta suhtautumista tekoonsa syyllystyessään uudelleen samanlaiseen toimintaan. Nähdäkseni tällaisen menettelyn ei tulisi olla rangaistusta lieventämällä rohkaistavaa – siitä huolimatta, että asiassa on saavutettu prosessiekonomisia säästöjä.

3.2 Tunnustus rangaistuksen lieventämisperusteena

Rangaistusta lieventävät perusteet voidaan ajatella asteikollisiksi. Pienemmissä määrin toteutuessaan lieventävä peruste voi johtaa rangaistuksen lieventämiseen säädetyn rangaistusasteikon puitteissa, kun taas painavammin harkintaan vaikuttaessa se voi johtaa jopa rikoksesta säädetyn rangaistusasteikon alittamiseen.³⁸ Ensin mainittu tilanne koskee RL 6:6:n nojalla tapahtuvaa rangaistuksen lieventämistä, kun taas jälkimmäinen perustuu RL 6:8:ään.

RL 6:6:n 3 kohdan mukaan yksi rangaistuksen lieventämisperusteista on tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä. Lieventämisperusteen on katsottu olevan sukua yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista koskevalle rikoslain 5 luvun 2 §:lle,³⁹ jonka mukaan tekijän luopuessa yrityksestä ennen tunnusmerkistön täyttymistä tai katuessa tehokkaasti siten, että hän ehkäisee rikoksen vaikutuksen, rikoksen yritys jää kokonaan rankaisematta. Mikäli tunnusmerkistö on jo täyttynyt, kyseeseen voi lieventämisperusteena tulla RL 6:6:n 3 kohdan pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia tai edistää rikoksensa

selvittämistä.⁴⁰ RL 6:6:n 3 kohta mahdollistaa näin myös tekijän teonjälkeisen käyttäytymisen huomioimisen rangaistusta mitattaessa lieventävänä perusteena.⁴¹

RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperuste, kuten kaikki säännöksen lieventämisperusteet, on kirjoitettu väljiä ilmaisuja käyttäen. Kyse on syytetyn eduksi vaikuttavasta seikasta, joten väljiä määrittelyä samoin kuin laajentavaa tulkintaa voidaan pitää perusteltuna.⁴² Lieventämisperusteen arvioinnissa voidaan antaa merkitystä tekijän kaikenlaisille pyrkimyksille selvittää rikoksensa, mutta yleisimmin pyrkimys toteutuu tunnustamisena.⁴³ Toisaalta pelkkä tunnustuskaan ei aina oikeuta rangaistuksen lieventämiseen RL 6:6:n 3 kohdan nojalla. Muita esimerkkejä oman rikoksensa selvittämisen edistämisestä ovat totuuden kertominen kuulusteluissa, todistajien esiintuominen ja itsensä ilmiantaminen.⁴⁴ Linna taas on todennut, että lieventämisperusteen soveltamisen yhteydessä varsinaista tunnustusta ei edellytetä, vaikkakin käytännössä tunnustaminen liittyyneen vastaajan osallistumiseen rikoksensa selvittämiseen.⁴⁵ Koska esimerkiksi todistajien esiintuominen tai muu oman rikoksensa selvittäminen edellyttää nähdäkseni aina ennemmin tai myöhemmin jonkinasteista tunnustamista, tässä artikkelissa tällaiset muut pyrkimykset rikoksensa selvittämisen edistämiseksi on jäsenetty tunnustuksen alatyypeiksi. Tällaista laajennettua tunnustamisen käsitettä terminologisena valintana puoltaa myös johdanto-osassa todettu tunnustuksen vakiintunut määritelmä: asianosaisen selitys siitä, että vastapuolen väite *jostain selityksen antajalle epäedullisesta seikasta* on tosi.

RL 6:6:n lieventämisperusteet vaikuttavat rangaistuksen mittaamiseen, eli niillä voi olla vaikutusta ainoastaan vahvistetun rangaistusasteikon sisällä. Tuomioistuimen harkintaan jää lievennyksen määrä yhtenäisen rangaistuskäytännön puitteissa kyseessä olevan rangaistusasteikon sisällä. Vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa aiempaa rikoksensa selvittämisen edistämistä koskevaa rikoslain säännöstä on kuitenkin käytännössä pidetty ”kuolleena lain kirjaimena”.⁴⁶

36 KKO 2018:60, kohta 29.

37 Pohtimisen arvoista on myös ylipäänsä se, miten prosessiekonomian edellytyksen oikeuttavassa syyteneuvottelua koskevassa uudistuksessakaan ei kyseenalaistettu valtiiovallan itseoikeutettua asemaa palkita resurssien säästämisestä sekä se, miten kevyin perustein prosessiekonomiaan perustuva reaalipolitiikka on nostanut asemaansa rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Ks. Linna 2019, s. 295–297.

38 Matikkala 2010, s. 141.

39 HE 44/2002 vp, s. 198.

40 Utriainen 1992, s. 159–160.

41 Utriainen 1992, s. 159.

42 Vuoden 1975 hallituksen esityksen mukaan tarkat ja yksityiskohtaiset lieventämisperusteet saattaisivat johtaa käytännössä siihen, että ainoastaan ne otetaan huomioon, vaikka niihin läheisesti verrattavat perusteet voisivat yhtä hyvin oikeuttaa lievemmän rangaistuksen tuomitsemisen. Ks. HE 125 II 1975 vp, s. 13 ja HE 44/2002 vp, s. 195. Sen sijaan koventamisperusteita on oikeusturvasyistä tulkittava suppeasti.

43 Kuten korkein oikeus on jo ratkaisussaan KKO 1998:162 todennut, rikoksensa selvittämisen edistämistä koskeva säännös tarkoittaa sanamuotonsakin mukaisesti vain auttamista omien rikostensa selvittämisessä. Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista syventyä pohtimaan eräissä lähinnä angloamerikkalaisen oikeuskulttuurin maissa käytössä olevan, ns. kruununtodistajajärjestelmän, soveltumista Suomen oikeusjärjestelmään. Kruununtodistajajärjestelmässä on kyse siitä, että lievennyksen voi hankkia auttamalla viranomaisia selvittämään myös muiden tekemiä rikoksia. Kruununtodistajajärjestelmän mahdollisuus tunnetaan myös eräissä Manner-Euroopan rikoslaeissa, joissa sen soveltamisen piiri on rajattu lähinnä terrorismiin sekä eräisiin järjestäytyneen rikollisuuden muotoihin. Ks. HE 44/2002 vp, s. 182.

44 HE 44/2002 vp, s. 199 ja Matikkala 2010, s. 138.

45 Linna 2012, s. 125.

46 Harju, Pekka, asianajaja. Havainnot tuomioistuinten rangaistusten mittaamiskäytännöstä. Teoksessa Rangaistuksen mittaamisesta. Lakimiesliiton koulutuskeskuksen julkaisusarja N:o 29. Helsinki 1980 (Harju 1980), s. 151.

Lieventämisperusteiden suoranaisen soveltamisen pykälään viitaten on edelleen katsottu olevan harvinaista.⁴⁷ Oikeuskäytännön on katsottu RL 6:6:n 3 kohdan soveltamisen osalta olevan epäyhtenäistä, eikä tunnustuksen ole voitu taata vaikuttavan lieventävällä tavalla.⁴⁸ Myös syyteneuvottelua koskevan uudistuksen yhteydessä esitöissä on todettu tunnustuksen merkityksen olevan rangaistuksen lieventämisperusteena ja tuomitsematta jättämisen perusteena tilastojen valossa ilmeisen vähäinen.⁴⁹

3.3 Tunnustus rangaistusasteikon lieventämisperusteena

RL 6:8.1:n 5 kohdan mukaan rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos siihen on 6 tai 7 §:ssä mainituilla tai muilla poikkeuksellisilla perusteilla tuomioissa mainittavia erityisiä syitä. Toisin sanoen sama rikoksensa selvittämisen edistämiseen nojautuva lieventämisperuste soveltuu sekä rangaistuksen (RL 6:6) että rangaistusasteikon (RL 6:8) lieventämisperusteeksi riippuen sen toteutumisen määrästä. RL 6:8:n lieventämisperusteiden soveltuessa tuomioistuin on sidottu tuomitsemaan rangaistus alennetulta asteikolta, kun taas RL 6:6:n lieventämisperusteiden soveltuessa tuomioistuin saa käyttää vapaampaa harkintaa punnitessaan lieventämisperusteiden painavuutta ja vaikutusta rangaistukseen siitä säädetyn asteikon sisällä. Jos tunnustamisen merkitys rangaistusta lieventävänä perusteena on vähäinen, on se vielä vähäisempi rangaistusasteikkoa lieventävänä perusteena. Yhdessä aineistoon kuuluvista korkeimman oikeuden rikoksen selvittämisen edistämistä koskevista ratkaisuista ei pohdittu rangaistusasteikon lieventämistä rikoksen selvittämisen edistämisen johdosta RL 6:8.1:n 5 kohdan nojalla.⁵⁰

---

47 Leppiniemi, Riitta. Tunnustuksen vaikutuksesta rangaistukseen. Pääkirjoitus. Defensor Legis N:o 1/2010, s. 1–2 (Leppiniemi 2010), s. 1. Leppiniemi toteaa kirjoituksessaan myös käytännön näkökulmasta ongelmallista olevan sen, että asianajajan ja päämiehen kannalta varmuutta lieventämisperusteiden osalta siitä, miten kyseisen jutun tuomari säännöstä soveltaa, ei ole.

48 Asianajajaliiton lausunto, OML 47/2010, s. 32–33.

49 Hallituksen esityksen mukaan, vuonna 2009 tuomioistuimissa sovellettiin RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperustetta 128 kertaa (0,2 % tuomituista), 6:8:n 1 momentin 5 kohtaa 10 kertaa ja 6:12:n 4 kohdan tuomitsemattajättämisperustetta 107 kertaa, joista 80 tapauksessa mainittua 4 kohtaa sovellettiin ainoana perusteena (Rikollisuustilanne 2010. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 258, Helsinki 2011, s. 328 ja 330). Tilastoista ei kuitenkaan saada tarkkaa vastausta siihen, milloin rangaistuksen lieventäminen tai tuomitsemattajättäminen on perustunut nimenomaan tunnustukseen tai muuhun myötävaikuttamiseen, sillä tilastossa näkyvät vain tuomioissa mainitut lainkohdat. Lisäksi lainkohdat sisältävät myös muita lieventämisperusteita. Selvältä kuitenkin näyttää, että varsinkin harvoissa tapauksissa tunnustuksella on ollut merkitystä. Sellaista käytäntöä, jossa tunnustus palkittaisiin säännönmukaisesti, ei vaikuta olevan. Ks. tarkemmin HE 58/2013 vp, s. 5–6.

50 Tässä yhteydessä mainittakoon vielä, että tunnustus voi tietyissä tilanteissa johtaa myös rikoslain 6 luvun 12 §:n mukaiseen tuomitsemattajättämiseen. Säännöksen 4 kohdan mukaan tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, jos rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksellomana erityisesti, kun otetaan huomioon saman luvun 6 §:n 3 kohdassa ja 7 §:ssä tarkoitettut seikat tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet.

3.4 Oma-aloitteisuus

Vuodelta 1976 peräisin olevan rangaistuksen lieventämisperusteita koskevan rikoslain 6 luvun 3 §:n 3 kohdan mukaan rangaistusta lieventää tekijän *oma-aloitteinen* pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka edistää rikoksensa selvittämistä. Rikoslain yleisten oppien uudistuksen yhteydessä lievennyksen muodolliseksi edellytykseksi ei enää asetettu tekijän vapaaehtoisuutta tai oma-aloitteisuutta. Lain esitöissä kuitenkin todetaan, että arvioinnissa on edelleen lupa kiinnittää huomiota siihen, kuinka oma-aloitteista tekijän toiminta on ollut.⁵¹ Oma-aloitteisuudesta puhutaan vain rikoksen vaikutusten edistämistä ja poistamista koskevan lieventämisperusteiden yhteydessä, mutta edellä kuvattu tulkinta on kuitenkin johdettavissa myös rikoksen selvittämisen edistämistä koskevan lieventämisperusteiden tulkintaan, sillä aikaisempi oma-aloitteisuuden vaatimus koski myös rikoksen selvittämistä. Oma-aloitteisuus kytkeytyy tiiviisti tunnustuksen ajankohtaan, sillä mitä myöhemmin tunnustus annetaan, sitä vähemmän oma-aloitteista se on.

Ratkaisun KKO 2011:93 perusteluissa korkein oikeus totesi, että RL 6:6:n 3 kohdan sanamuodosta ilmenee, ettei lieventämisperusteiden soveltaminen edellytä tekijän oma-aloitteisuutta tai edes vapaaehtoisuutta. Korkein oikeus laajensi näin tulkinnan koskemaan myös rikoksen selvittämisen edistämistä. Korkein oikeus totesi myös:

22. – – Edellytyksenä ei siten enää ole, että korvauksen suorittamisen tulisi tapahtua ennen teon paljastumista. – – 23. Korvauksen suorittamisen ajankohdalla ja tekijän suhtautumisella omaan tekoonsa voi kuitenkin olla merkitystä lieventämisperusteiden arvioinnissa. Harkinnassa voidaan kiinnittää huomiota myös siihen, kuinka oma-aloitteista tekijän toiminta on ollut.

Kohdan 22 perustelu koskee rikoksen vaikutusten poistamista, mutta voidaan pohtia, tarkoittiko korkein oikeus perustelun koskemaan laajentavasti myös rikoksen selvittämistä. Tätä puoltaa se, että kyse on samasta säännöksen kohdasta, jonka edellytyksenä on ennen ollut sama oma-aloitteisuus. Puoltava kanta tarkoittaisi, että myös kukaan tunnustuksen ei tarvitse enää tapahtua ennen teon paljastumista. Tällaista kategorista kantaa tuskin on ollut tarkoitus vakiinnuttaa, mutta lausuma tarkoittanee vähintään sallivampaa suhtautumista tunnustuksen huomioimiselle lieventämisperusteena.

Edellä kappaleessa 3.1 mainitussa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2018:60 oli kyse siitä, että opettajan (X) kertomat tiedot johtivat rikosnimikkeen muuttumiseen perusmuotoisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä törkeäksi tekemuodoksi. X oli kolmessa ensimmäisessä kuulustelussaan kiistänyt, että hänen ja B:n välillä olisi ollut mitään seksuaalista, ja ilmoittanut,

---

51 HE 44/2002 vp, s. 199.

että älylaitteista löydetty viestit ovat osapuolten välistä mielikuvitusleikkiä. Tämän jälkeisissä kuulusteluissa X vähissä erin ja valtaosin vasta nimenomaisesti eri seikoista kysyttäessä tunnusti osapuolten välisiä seksuaalisia tekoja. Korkein oikeus totesi kohdassa 29, ettei lieventämisperusteen soveltaminen edellytä oma-aloitteisuutta ja painotti sitä edelleen kohdassa 31 todetessaan, ettei X:n myötävaikutus ollut alun perin oma-aloitteista eikä erityisen aktiivista. Korkein oikeus päätyi soveltamaan RL 6:6:n 3 kohdan mukaista lieventämisperustetta.

Ratkaisu on merkittävä myös edellä kuvattujen lieventämisperusteen taustasyiden kannalta, sillä korkein oikeus totesi oma-aloitteisuuden vaikuttamattomuuden lisäksi, ettei tekijän rikoksensa selvittämiseen liittyvillä motiiveilla ole merkitystä säännöksen soveltamisedellytyksiä arvioitaessa. Korkein oikeus sitoi siten jossain määrin nämä kaksi asiaa toisiinsa sinänsä perustellulla tavalla, sillä joissain tilanteissa suuremman oma-aloitteisuuden voitaisiin katsoa ilmentävän myös suurempaa katumusta ja vastuunkantoa. Korkeimman oikeuden eettisten syiden osalta ristiriitaista perustelukäytäntöä voi selittää tällainen eettisten syiden ja oma-aloitteisuuden välinen ajatuksellinen yhteys, sillä kuten edellä on mainittu, nykyisellään RL 6:6:n 3 kohta ei edellytä oma-aloitteisuutta pyrkimykseltä edistää rikoksensa selvittämistä, mutta oma-aloitteisuus voidaan edelleen periaatteessa ottaa harkinnassa huomioon.

Ratkaisun KKO 2018:60 ollessa tuorein korkeimman oikeuden rikoksen selvittämisen edistämistä koskevaa lainkohtaa avaava ennakkoratkaisu, voi se muodostua merkittäväksi etenkin vastaavissa tilanteissa, joissa syytetyn toimintaa ei voi kutsua oma-aloitteiseksi.

3.5 Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti

Suomessa on 1.1.2015 otettu käyttöön syyteneuvottelumenettely ja siitä seuraava tunnustamisoikeudenkäynti. RL 6 luvun 8 a §:n 1 momentin mukaan rangaistus tulee määrätä noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos tekijä on myötävaikuttanut rikoksensa selvittämiseen siten kuin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 1 luvun 10 ja 10 a §:ssä ja 5 b luvussa sekä esitutkintalain (ETL) 3 luvun 10 a §:ssä säädetään. Rangaistuskäytännön yhtenäistämiseksi säännöksessä määrätään, että tuomioistuimen on ilmoitettava tuomitun rangaistuksen lisäksi myös millaiseen rangaistukseen se olisi päätenyt ilman rangaistusasteikon lieventämistä.⁵²

Syyteneuvottelua koskevat säännökset soveltuvat rikoksiin, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta. Säännökset eivät kuitenkaan sovellu henkeen tai terveyteen kohdistuviin rikoksiin taikka seksuaalirikoksiin, jotka loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai kohdistuvat lapsiin. Syyteneuvottelumenettely on tarkoitettu liittämään lähinnä niihin tapauksiin, joista voidaan ajatella olevan eniten kokonaistaloudellista hyötyä.⁵³

52 HE 58/2013 vp, s. 37.

53 HE 58/2013 vp, s. 13.

Tällaisia rikostyyppisiä ovat esimerkiksi vaativat ja laajat talousrikoskokonaisuudet, joihin syyteneuvottelumenettely on katsottu sopivan erityisen hyvin.⁵⁴

Syyteneuvottelun soveltamisalaa koskevan rajauksen vuoksi tunnustamisen huomioimiselle RL 6 luvun 6 ja 8 §:n mukaisena lieventämisperusteena on yhä tarve. Lainsäädännöstä tai esitöistä sen sijaan ei ilmene uuden RL 6 luvun 8 a §:n ja edellä mainittujen säännösten keskinäistä suhdetta. Korkein oikeus antoi ensimmäisen ennakkopäätöksensä kysymystä koskien vuonna 2018.

KKO 2018:23. A:ta epäiltiin useista talousrikoksista. Esitutinnan aikana A oli ensin kiistänyt syyllisyytensä, mutta myöhemmin myöntänyt sen ja aloittanut syyteneuvottelun syyttäjän kanssa. Asia oli kaikkien epäiltyjen rikosten osalta käsitelty tunnustamisoikeudenkäynnissä. Kysymys oli rangaistuksen mittaamisesta ja erityisesti RL 6 luvun 6 §n 3 kohdan ja 8 a §:n vaikutuksesta A:lle tuomittavaan rangaistukseen.⁵⁵

Hovioikeus oli ratkaisussaan katsonut, että A:n pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä syyteneuvottelussa voidaan vähäisessä määrin ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa RL 6:6:n 3 kohdan nojalla. Korkeimman oikeuden mukaan lainsäädännöstä tai esitöistä ei ilmene, että RL 6:6:n 3 kohdan mukainen rikoksen selvittämistä koskeva lieventämisperuste olisi tarkoitettu sovellettavaksi RL 6:8a:n mukaisen lievennetyn rangaistusasteikon ohella. Lisäksi korkein oikeus totesi, että syyteneuvottelussa ja tunnustamisoikeudenkäynnissä on jo kysymys siitä, että rikoksesta epäilty edistää rikoksensa selvittämistä. Tämä pyrkimys tulee jo siten huomioon otetuksi erityissäännön asemassa olevan RL 6:8a:n nojalla. Korkeimman oikeuden mukaan RL 6:6:n 3 kohdan soveltamiselle ei ole edellytyksiä rikoksen selvittämistä koskevalta osalta.⁵⁶ Ratkaisu on merkittävä, sillä korkein oikeus vahvisti kantansa aiemmin epäselvään oikeustilaan RL 6:6:n 3 kohdan ja RL 6:8a:n välillä. Korkeimman oikeuden mukaan säännöksiä on tulkittava siten, että ne muodostavat rangaistuksen mittaamisen näkökulmasta laajemman, myötävaikutusta koskevan koherentin normiston.⁵⁷

Tapani ja Tolvanen ovat artikkelissaan kiteyttäneet syyteneuvottelun ja rangaistuskäytännön yhtenäisyyden ongelman kuvitteelliseen tapaukseen, johon sisältyy sekä törkeä petos että törkeä pahoinpitely.⁵⁸ Syyteneuvottelun soveltamisala kattaa törkeän petoksen, mutta ei

54 HE 58/2013 vp, s. 14.

55 Timonen, Pekka (toim.). KKO:n ratkaisut kommentein. Helsinki, jatkuva painos (KKO:n ratkaisut kommentein). KKO 2018:23, Jussi Tapani.

56 Sen sijaan korkein oikeus on katsonut RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen soveltuvan niiltä osin kuin kyse on rikoksen vaikutusten estämisestä tai poistamisesta. Ks. KKO 2018:23 ratkaisun perustelujen kohdat 28–32.

57 KKO:n ratkaisut kommentein. KKO 2018:23, Jussi Tapani.

58 Ks. tarkemmin Tapani – Tolvanen 2015, s. 246.

törkeää pahoinpitelyä. Tapani ja Tolvanen pitävät ongelmallisena, että epäilty ei ole oikeutettu samanlaiseen kannustinvaikutukseen, vaikka hänen menettelynsä, eli rikoksen selvittämistä koskeva myötävaikutus (tunnustaminen), olisi kummassakin tilanteessa painoarvoltaan samanlaista ja tuottaisi samanlaisen rikosprosessuaalisen säästön. Periaatteessa tällöin ainoaksi vaihtoehdoksi näyttäisi jäävän RL 6:6:n 3 kohdan mukaisen lieventämisperusteen tulkitseminen niin, että se tuottaisi syyteneuvottelussa toteutuvaan lievennykseen rinnastettavan vaikutuksen. Väliittömänä vasta-argumenttina Tapani ja Tolvanen kuitenkin toteavat, että tällöin henkilön, joka on syyllistynyt pelkkään pahoinpitelyyn, tulisi olla oikeutettu samanlaiseen lievennykseen kuin henkilön, joka on syyllistynyt lisäksi syyteneuvottelun soveltamisalaan kuuluvaan rikokseen. Tapani ja Tolvanen ehdottavat ratkaisuksi lainsäädännön muuttamista siten, että se tarjoaisi kriminaalipoliittisesti ja prosessiekonomisesti tarkoituksenmukaisen kannustimen rikoksensa selvittämiseen sen sijaan, että RL 6:6:n 3 kohdan mukaista lieventämisperustetta tulkittaisiin yleisesti niin, että se vaikuttaisi konkreettiseen rangaistukseen kolmanneksella alentavasti.⁵⁹

Korkein oikeus on kuitenkin viimeaikaisessa käytännössään korostanut nimenomaan rangaistus-käytännön yhtenäistämistä siten, että syyteneuvottelussa tapahtuvan tunnustuksen ja RL 6:6:n 3 kohdan mukaisen tunnustuksen vaikutuksen rangaistuksen mittaamisessa tulisi lähestyä toisiaan. Ratkaisun KKO 2018:23 lisäksi rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen on otettu kantaa myös talousrikoksia koskeneessa ratkaisussa KKO 2018:2. Ratkaisun perusteluissa korkein oikeus painotti perustuslakivaliokunnan kannanottoon⁶⁰ nojaten sitä, että rikosoikeusjärjestelmän sisältämät, rangaistusta lieventävät perusteet, on pyrittävä ymmärtämään rangaistuskäytännön yhtenäisyyttä lisäävällä tavalla siten, etteivät erot seuraamusten ankaruudessa käytännössä muodostu epäasiallisen suuriksi.⁶¹ Tämän voidaan katsoa tarkoittavan konkreettisesti sitä, että RL 6:6:n 3 kohtaa sovellettaessa on kiinnitettävä huomiota myös syyteneuvottelusaäntelyyn.⁶² Huumausainerikoksia koskeneessa ratkaisussa KKO 2018:45 korkein oikeus päätyi lieventämään rangaistusta kolmanneksella, mistä voidaan tehdä varovaisia päätelmiä RL 6:6:n 3 kohdan mukaisen lieventämisperusteen ja syyteneuvottelua koskevan rangaistus-käytännön yhdentymisestä.⁶³

Korkeimman oikeuden viimeaikaisten rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen perustuvien kannanottojen myötä RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperustetta, sen soveltamissyitä ja -edellytyksiä sekä vaikutusta rangaistukseen on nähdäkseni tulkittava tavalla, joka enenevässä määrin lähenee syyteneuvottelumenettelyyn liittyvän tunnustuksen tulkintaa.

59 Tapani – Tolvanen 2015, s. 247.

60 Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi (PeVL 4/2014 vp), s. 6.

61 KKO 2018:2, kohta 16.

62 KKO:n ratkaisut kommentein. KKO 2018:2, Jussi Tapani.

63 Ks. yhdenvertaisuuskysymyksistä tarkemmin Linna 2019.

4. TUNNUSTUKSEN AJOITUS

4.1 Johdanto

”Asianajaja ei kuitenkaan nykytilanteessa juuri voi sanoa muuta kuin, että tällainen säännös [rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohta] on olemassa, mutta mitään varmuutta siitä, miten kyseisen jutun tuomari sitä soveltaa, ei ole. Riittääkö, kun kertoo tekemisensä kuulustelussa vai olisiko pitänyt oma-aloitteisesti ilmoittaa. Miten niissä tilanteissa, joissa epäilty on ilman avustajaa kiistänyt ensimmäisessä kuulustelussa asian ja selvittänyt sen myöhemmin. Ainoa varma asia, mitä asianajaja voi päämiehelleen nykyisin sanoa on se, että hänet tuomitaan kaikesta siitä, minkä hän tunnustaa.”

Näin asianajaja Riitta Leppiniemi kuvasi epäselvää oikeustilaa käytännön näkökulmasta Defensor Legis -julkaisun pääkirjoituksessa vuonna 2010.⁶⁴ Aihe on edelleen ajankohtainen ja esiin nostetut kysymykset ongelmallisia. Yleisesti on aina ollut selvää, että tuomioistuimen on kiinnitettävä huomiota siihen, missä vaiheessa tekijä osoittaa halunsa yhteistyöhön ja että mitä aikaisemmassa vaiheessa tunnustus on annettu, sitä enemmän sillä tulee olla painoarvoa rangaistusta alentavana seikkana.⁶⁵ Esimerkiksi syyteneuvottelumenettelyä koskevissa lain esitöissä tunnustuksen on katsottu tuovan eniten prosessiekonomista hyötyä, kun se annetaan mahdollisimman aikaisin. Koska RL 6:6:n 3 kohdan nykyinen sanamuoto ei edellytä oma-aloitteisuutta pyrkimykseltä estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka pyrkimykseltä edistää rikoksensa selvittämistä, voidaan etenkin säännöksen nykyisen muodon perusteella tulkita vaikutusta saavan tunnustuksen olevan mahdollinen vielä tuomioistuimessakin.⁶⁶

Tunnustuksesta ja sen ajoittumisen merkityksestä saa parhaan kuvan tarkastelemalla korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä. Seuraavissa luvuissa käydään läpi korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä siltä osin kuin siinä on pohdittu RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen, ”pyrkimys rikoksensa selvittämisen edistämiseen”, soveltumista nimenomaan tunnustuksen ajoituksen kannalta. Suurimman prosessiekonomisen hyödyn saaminen on tiiviissä yhteydessä tunnustuksen ajoitukseen nimenomaan viranomaisten hallussa olevien tietojen kannalta sen sijaan, että arvoitaisiin, tapahtuuko tunnustus esimerkiksi ensimmäisessä vai neljännessä kuulustelussa.⁶⁷

64 Leppiniemi 2010, s. 1.

65 Ks. esim. HE 125 II 1975 vp, s. 15 ja HE 58/2013 vp, s. 37.

66 Jo vuoden 1975 hallituksen esityksessä on oma-aloitteisuutta käsittelevän kohdan yhteydessä todettu, että periaatteessa lainkohdan tarkoittama oma-aloitteisuus on mahdollista vielä asian tultua tuomioistuimeenkin, kuitenkin ennen tuomiota. HE 125 II 1975 vp, s. 15.

67 Tunnustuksen ajoituksen merkitystä syyteneuvottelumenettelyyn liittyen on pohdittu nimenomaan prosessinvaiheen kannalta teoksessa Törnqvist, Laura. Rangaistuksen määrääminen tuomioesityksen perusteella. Teoksessa Koponen, Pekka – Lahti, Raimo – Elo, Elina (toim.): Valittuja kysymyksiä rikos- ja rikosprosessioikeudesta I. Helsingin hovioikeus. Helsinki 2018 (Törnqvist 2018), s. 319–321.

Tunnustuksesta, joka tapahtuu jo ennen esitutkintaa, eli ennen kuin henkilö on jäänyt rikoksestaan kiinni, käytän termiä *ilmiantaa*. Ilmiantaminen voi kohdistua rikokseen tai rikoksen tekijään itseensä. Tunnustamiseen käsitteenä taas sisällytän tekijän kaikenlaiset pyrkimykset edistää rikoksensa selvittämistä.

4.2 Rikos tai tekijän yhteys rikokseen ei ollut lainkaan viranomaisten tiedossa

Ratkaisuissa KKO 2015:69 ja KKO 2000:63 oli kyse siitä, sovelletaanko RL 6:6:n 3 kohdan mukaista lieventämisperustetta rangaistuksen määräämisessä.

KKO 2015:69. A oli laittomasti hankkinut 29 kilogrammaa marihuanaa, mistä määrästä hän oli myynyt tai luovuttanut edelleen vähintään 15,8 kilogrammaa ja käyttänyt itse noin 400 grammaa. A oli kuitenkin oma-aloitteisesti ilmiantanut rikoksensa poliisille ja lisäksi osoittanut noin 11,2 kilogrammaa marihuanaa sisältäneen huumausainekätkön sijainnin, minkä vuoksi tuo osa huumausaineesta oli saatu viranomaisten haltuun.⁶⁸

KKO 2000:63. Vastaaja A oli tahallaan tappanut uhrin tämän asunnossa yöllä klo 4:n ja 7:n välisenä aikana. Seuraavana aamupäivänä hän oli ilmoittanut asiasta poliisille toisen henkilön välityksellä ja jäänyt odottamaan poliiseja ilmoittamaansa asuntoon. A oli kertonut poliiseille kuristaneensa uhrinsa ja oli pyrkinyt osoittamaan talon, jossa hän oli syyllistynyt henkirikokseen. Myöhemmin esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä hän ei ollut kertonut yksityiskohtaisesti tapahtumista uhrin asunnossa.⁶⁹

Kummassakin ratkaisussa korkein oikeus alensi A:n rangaistusta RL 6:6:n 3 kohdan perusteella, koska A oli, ennen kuin hän oli jäänyt kiinni rikoksistaan tai hänellä oli ollut aihetta olettaa häntä niistä epäiltävän, ilmiantanut itsensä. Kummassakaan tapauksessa rikos ei ollut tullut vielä ilmi ennen poliisille ilmoittautumista.⁷⁰ Edellä kuvatuissa ratkaisuissa oli näin ollen kyse tilanteesta, jossa *henkilö rikoksen tehtyään ilmoittaa rikoksesta poliisille tai muulle viranomaiselle jo ennen kuin kyseinen rikos – saati sitten henkilön osallisuus tähän rikokseen – on lainkaan tullut poliisin tietoon.*

Ratkaisut KKO 2003:62 ja KKO 2003:63 taas osoittavat korkeimman oikeuden linjan soveltaa lieventämisperustetta tilanteissa, joissa tietystä rikoksesta vangittu kertoo vangitsemisen jälkeen sellaisesta vangitsemiseen johtaneeseen rikokseen liittyvästä toisesta rikoksesta, josta viranomaisilla ei ollut lainkaan tietoa. Tyypillinen tällainen tilanne on juuri huumausainerikoksen yhteydessä sellaisesta laajemmasta huumausaineiden käytöstä kertominen, joka ei ilman epäillyn kertomusta olisi todennäköisesti tullut viranomaisten tietoon.

68 KKO:n ratkaisut kommentein. KKO 2015:69, Jussi Tapani.

69 KKO:n ratkaisut kommentein. KKO 2000:63, Ari-Matti Nuutila.

70 Korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2015:69 käy ilmi ainoastaan, että A on tunnustanut rikoksensa jo ennen kuin oli rikoksesta epäillyn asemassa (kohta 9) ja että A on ilmiantanut *itsensä* ja tunnustanut rikoksensa (kohta 16). Sen sijaan Keski-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiosta (dnro R 13/3012) ilmenee, että rikos ei olisi selvinnyt ilman A:n ilmoittautumista poliisille.

KKO 2003:62, KKO 2003:63. Vastaaja oli esitutkinnassa oma-aloitteisesti kertonut huumausaineen käytöstään. Tämän ollessa ainoa olemassa oleva selvitys hänen huumeikäytöstään, ilman vastaajan omaa kertomusta olisi hyvin ilmeistä, että hänen hasiskäyttönsä ei olisi koskaan tullut poliisin tietoon. Korkein oikeus päätyi soveltamaan RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan lieventämisperustetta.⁷¹

Ratkaisussa KKO 2017:33 sen sijaan oli kyse muun muassa RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen soveltamisesta tilanteessa, jossa *tapahtunut rikos oli viranomaisten tiedossa, mutta yhteys rikoksen tekijään ei.*

KKO 2017:33. A oli muun muassa tehdäkseen törkeän huumausainerikoksen tai huumausainerikoksen eli viljelläkseen Psilosybe-sieniä tuonut maahan sienten kasvatusalustoja 55 kappaletta. A oli tilannut alustat Hollannista internetin välityksellä ja ne oli tilauksen perusteella lähetetty Suomeen. Alustat oli takavarikoitu Vantaalla.⁷²

A:n teot olivat tulleet ilmi siten, että hän oli ottanut yhteyttä Tulliin saatuaan selville, että kasvatusalustat olivat Tullin hallussa. A oli ilmoittanut olleensa tilauksen tekijä, vaikka tilaus oli tehty toisen henkilön nimellä. A oli lisäksi esitutkinnassa kertonut aikaisemmista kasvatusalustatilauksistaan, joista hänet sittemmin tuomittiin. Kaikista tilauksista esitutkintaviranomaisella ei ollut ollut tietoa tutkinnan tuossa vaiheessa. Korkein oikeus otti A:n pyrkimyksen edistää rikostensa selvittämistä huomioon rangaistuksen lieventämisperusteena. Ratkaisussa KKO 2017:33 oli siten kyse sekä itsensä ilmiantamisesta, ennen kuin kyseistä henkilöä epäiltiin, että oman rikoksensa (muista tilauksista) ilmoittaminen ennen kuin kyseinen rikos oli lainkaan tullut viranomaisten tietoon.

4.3 Rikos ja tekijän yhteys rikokseen pääosin viranomaisten tiedossa

Edellä kuvatussa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2000:63 oli myös kyse tilanteesta, jossa rikos ja tekijän yhteys rikokseen olivat pääosin viranomaisten tiedossa. Lieventämisperusteen arvioinnissa huomioitiin siten itsensä ilmiantamisen lisäksi se, että A oli välittömästi tämän tehtyään pyrkinyt osoittamaan rikosten tekopaikan. Myös ratkaisun KKO 2015:69 perustelujen kohdan 18 mukaan A oli muun lisäksi osoittamalla poliisille noin 11,2 kilogrammaa marihuanaa sisältäneen huumausainekätkön sijainnin estänyt sen pääsyn katukauppaan. A:n osuus rikoksensa vaikutusten poistamisessa oli siltä osin ratkaiseva. Samoin ratkaisussa KKO 2018:45 lieventämisperusteena huomioitiin se, että A oli oma-aloitteisesti paljastanut poliisille huumausaineen kätköpaikan ja tunnustanut osuutensa rikoksessa välittömästi poliisin otettua hänet kiinni. Menettely johti huumausaineen levittämisen estymiseen ja näin ollen myös rikoksen vaikutusten tehokkaaseen ehkäisemiseen. Todennäköisesti varsinaiselle tunnustukselle annettu painoarvo lieventämisperusteen soveltamisharkinnassa on kuitenkin ollut pieni,

71 KKO 2003:62 ja KKO 2003:63.

72 KKO 2017:33.

sillä kiinnijäämisen jälkeen annetun tunnustuksen ei perinteisesti ole katsottu olevan yhtä merkittävä kuin ennen kiinnijäämistä annetun. Näin ollen pääosin huumeikätkön paljastaminen lienee johtanut lieventämisperusteen huomioimiseen rangaistuksen määräämisessä. Kyse on siis kaikissa tapauksissa ollut siitä, että *rikos ja tekijän yhteys rikokseen ovat pääosin olleet viranomaisten tiedossa*, mutta *tuntemattomaksi jääneen teko- tai kätköpaikan osoittaminen* on johtanut lieventämisperusteen soveltamiseen.

Sen sijaan vanhemmassa ratkaisussa KKO 2005:56 korkein oikeus ei nähnyt syytä lieventää A:n rangaistusta, vaikka A oli tunnustanut oman käyttönsä ja myöhemmin myös huumeiden myymisen muille henkilöille sekä osoittanut poliisiviranomaisille noin 2 500 ekstaasitabletin kätköpaikan. A:n toimien johdosta huomattava osa hänen myymästään huumeista saatiin poliisiin haltuun ja pois levityksestä. Ratkaisu KKO 2018:45 ilmentää korkeimman oikeuden muuttunutta linjaa RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen soveltamisessa suhteessa ratkaisuun KKO 2005:56.

Tuoreimmassa, jo aiemmin mainitussa ennakkopäätöksessään rikoksen selvittämisen vaikutuksesta rangaistukseen korkein oikeus päätyi lieventämisperusteen soveltamiseen seuraavassa tapauksessa.

KKO 2018:60. Naisopettaja oli ollut lukuisia kertoja sukupuoliyhteydessä ja muulla tavoin tehnyt seksuaalisia tekoja kahdelle poikaoppilaalleen, jotka olivat tapahtumaaikaaan 13–15- ja 12–13-vuotiaita. Opettajan syyksi oli hovioikeudessa luettu kaksi törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, kaksi seksuaalista hyväksikäyttöä sekä törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen. Toisen oppilaan osalta opettaja oli esitutkinnassa vähitellen kertonut teoista sellaisia yksityiskohtia, jotka eivät ilmenneet häneltä takavarikoiduista tietokoneesta ja matkapuhelimesta löydettyistä osapuolten välisistä viesteistä.⁷³

Opettajan kertomien tietojen johdosta esiin tuli sellaisia tosiseikkoja, jotka johtivat törkeään tekemuodon tunnusmerkistön soveltamiseen perusmuotoisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön sijasta. Tapauksessa rikos oli näin ollen jo ennen tunnustamista selvillä, mutta tunnustuksella oli vaikutusta törkeysarviointiin. Kyse ei siis ollut siitä, että ilman tunnustusta rikos olisi jäänyt kokonaan selvittämättä ja tekijä rangaistuksetta. Tilannetta voitaisiin kuvailla parhaiten *oman rikoksensa ilmiäntämiseksi, kun rikos, mutta ei törkeysaste on viranomaisten tiedossa* ja tarkemmin ei teko- tai kätköpaikan – kuten edellä – vaan *muun rikokseen liittyvän seikan osoittamiseksi*.

Lieventämisperusteena on eräissä tapauksissa huomioitu myös *poikkeuksellisen aktiivinen oman rikoksen selvittäminen muulla tavoin*. Tällaisella selvittämällä tarkoitetaan tässä esimerkiksi tunnustamista esitutkinta- tai tuomioistuinvaiheessa taikka muunlaista selvittämistä,

---

73 KKO 2018:60.

kuten sähköpostin tai tietokoneen salasanan tai muun rikoksen selvittämistä olennaisesti helpottavan tiedon antamista viranomaisten käyttöön. Korkein oikeus sovelsi RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperustetta muun muassa törkeitä veropetoksia ja törkeitä kirjanpitorikoksia koskevassa ratkaisussaan.

KKO 2018:2. A oli esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä tunnustanut tekonsa ja myöntänyt korvausvaatimukset oikeiksi, mikä oli vähentänyt asiassa tarvittavan todistelun määrää kaikkien syytekohtien osalta ja siten olennaisesti vähentänyt kustannuksia ja nopeuttanut menettelyä asian käsittelyn tässä vaiheessa. A:n myötävaikutus rikostensa selvittämiseen verotarkastuksessa, esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä oli kokonaisuutena merkittävää.⁷⁴

Ratkaisussa KKO 2017:51 korkein oikeus taas ei katsonut lieventämisperusteen soveltamiselle olevan edellytyksiä.

KKO 2017:51. A oli internetissä usealla valeprofiililla esiintyen käynyt seksuaalissävyyisiä keskusteluja kahdeksantoista iältään 10–15-vuotiaan lapsen kanssa. A oli pyytänyt lapsia lähettämään intiimejä kuvia itsestään tai kuvaamaan verkkokameralla itseään. Kahdessa tapauksessa A oli saanut lapsista alastonkuvia, jotka hän oli tallentanut tietokoneelleen. Lisäksi A oli levittänyt internetissä lapsipornografiaa sisältäviä kuvia. Tapauksessa A:n syyksi oli luettu 21 eri rikosta.

Eri mieltä olevan jäsenen lausunnosta käy ilmi, että A oli tultuaan kiinniotetuksi ensimmäisissä esitutkintakuulusteluissaan kertonut, millä älylaitteilla hän oli käynyt internetissä seksuaalipitoisia keskusteluja, mitä nimimerkkejä ja valeprofiileja hän oli tällöin käyttänyt ja millä internetin keskustelupalstoilla hän oli lasten kanssa keskustellut. Lisäksi A oli nimennyt muutamia alaikäiseksi muistamiaan lapsia, joiden kanssa hän oli seksuaalipitoisia viestejä tai alastonkuvia vaihtanut. A oli tarkentanut tunnustustaan vastaamalla poliisin yksilöityihin kysymyksiin omista ja lasten käyttämistä nimimerkeistä ja keskustelufoorumeista sen jälkeen, kun poliisi oli takavarikoinut A:n käyttämät älylaitteet ja tutkinut niiden sisäisen muistin. Perustelujen kohdassa 20 korkein oikeus totesi, ettei A ollut missään vaiheessa kiistänyt menettelyään, mutta hän ei ollut myöskään sitä olennaisessa laajuudessaan oma-aloitteisesti tuonut ilmi. Asiassa ei ollut tullut esille, että A olisi tunnustamisellaan paljastanut jotain sellaista tekokokonaisuutensa kannalta olennaista, joka ei olisi selvinnyt esitutkintaviranomaiselle viimeistään A:n älylaitteisiin kohdistetun teknisen tutkinnan perusteella.

Vastaavaa selvittämistä ilmeni ratkaisussa KKO 2017:88, jossa oli kyse törkeistä dopingrikoksista. Rikosten selvittämisen yhteydessä A:n katsottiin huomattavasti edistäneen rikostensa selvittämistä muun muassa antamalla esitutkintaviranomaisten käyttöön sähköpostinsa ja

---

74 KKO 2018:2, kohta 24.

tietokoneensa tiedostot, joista oli selvinnyt valtaosa maahan tuotujen aineiden laadusta ja määrästä.⁷⁵ Tämän korkeimman oikeuden myöhemmän ratkaisun huomioiden myös ratkaisussa KKO 2017:51 olisi nähdäkseni tullut soveltaa RL 6:6:n 3 kohdan mukaista rikoksensa selvittämisen edistämistä koskevaa lieventämisperustetta. Ratkaisukäytännön yhtenäisyyden kannalta tilanne on nähdäkseni epäselvä, korkeimman oikeuden antaessa kahdesta toisiaan muistuttavasta rikoksen selvittämisen edistämistilanteesta kaksi eriävää ratkaisua. Ratkaisun KKO 2017:51 eri mieltä olevan jäsenen lausunnon mukaan A:n rangaistusta olisi tullut lieventää, mutta ottaen huomioon, ettei A:n tunnustaminen ollut asian selvittämisen kannalta ratkaiseva eikä merkittävä, lieventämisperusteen vaikutuksen olisi tullut jäädä vähäiseksi.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1998:162 lieventämisperustetta ei sovellettu, kun A oli kertonut rikoksestaan vasta sen jälkeen, kun hänelle oli tehty henkilöntarkastus ja hänen selkäänsä teipattu amfetamiinierä oli löydetty. Tämä ratkaisu on nähdäkseni perusteltu, sillä A:n tunnustaminen tässä vaiheessa ei tuonut lisäarvoa rikoksen selvittämiseksi, kun rikos kokonaisuudessaan oli jo varsin selvä.⁷⁶ Lieventämisperustetta ei niin ikään sovellettu ratkaisussa KKO 2012:9, jossa oli kyse isän vaimoonsa ja alaikäisiin lapsiinsa kohdistamasta laittomasta uhkauksesta sekä lähisuhdeväkivallasta. A oli ensin kiistänyt teon, mutta kaksi päivää myöhemmin uudelleen kuultuna ilmoittanut vaimonsa rikosilmoituksen tapahtumista olevan oikea ja myöntänyt syyllistyneensä laittomaan uhkaukseen. Kuten ratkaisussa KKO 1998:162, korkein oikeus totesi tapahtumainkulun olleen merkityksellisiltä osin poliisin tiedossa jo siinä vaiheessa, kun A oli esitutkinnassa tunnustanut teon. Tunnustaminen saattoi helpottaa esitutkintaa ja asian tuomioistuinkäsittelyä, mutta merkitys ei kuitenkaan ollut niin ratkaiseva, että A:n toimintaa olisi voitu pitää laissa tarkoitettuna pyrkimyksenä edistää oman rikoksensa selvittämistä. Rikoksen selvittämiskustannusten kannalta tekijän toiminnalla ei ole ollut tapauksissa merkitystä, joten prosessiekonomiset syyt eivät ole puoltaneet lieventämisperusteen soveltamista.

Tällaisen edellä kuvatuissa tapauksissa käsillä olleen *poikkeuksellisen aktiivisen oman rikoksen selvittämisen muulla tavoin* voidaan katsoa asettavan RL 6:6:n 3 kohdan mukaisen lieventämisperusteen soveltamiselle tietyn alarajan. Korkeimman oikeuden ratkaisuista voidaan kuitenkin havaita, että alarajaa tunnustamisen huomioimiselle lieventämisperusteena on mahdotonta yksiselitteisesti linjata, vaan kyse on aina tapauskohtaisesta harkinnasta.

75 KKO 2017:88, kohta 32. Ratkaisu KKO 2017:88 ei enää korkeimmassa oikeudessa suoraan koskenut RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen soveltamista, sillä syyttäjä oli korkeimmassa oikeudessa hyväksynyt, että A:n toiminta rikoksensa selvittämisessä voidaan ottaa huomioon rangaistuksen lieventämisperusteena.

76 Koska lieventämisperustetta sovelletaan vain oman rikoksensa selvittämiseen, A:n rangaistusta ei lievennetty myöskään sillä perusteella, että B jäi kiinni A:n kertomuksen johdosta.

4.4 Tunnustuksen ajoituksen kategorisointi

Perehdyttyäni edellä käsitellyn RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen, tarkemmin ”pyrkimys rikoksensa selvittämisen edistämiseen”, soveltamiskäytäntöön korkeimmassa oikeudessa, olen jaotellut lieventämisperusteen soveltamisen kahteen pääkategoriaan nojaten siihen, minkä verran tietoja viranomaisilla on hallussaan tapahtuneesta rikoksesta tai rikoksen tekijästä.

Ensimmäisessä kategoriassa lieventämisperustetta sovellettiin, kun *rikos ei ollut lainkaan viranomaisten tiedossa, tai jos rikos oli tiedossa, tekijän yhteys rikokseen ei ollut (A)*. Tällä tarkoitan ensiksi tilannetta, jossa viranomaiset eivät ensinkään tiedä, että kyseistä rikosta on tapahtunut (*oman rikoksensa ilmiantaminen, A1*), tai toiseksi tilannetta, jossa kyseinen rikos on viranomaisten tiedossa, mutta heillä ei ole tietoa tekijän yhteydestä kyseiseen rikokseen (*itsensä ilmiantaminen, A2*).

Toisessa kategoriassa lieventämisperustetta taas sovellettiin, kun sekä *rikos että tekijän yhteys rikokseen olivat pääosin viranomaisten tiedossa (B)*. Tässä kohdassa tarkoitan ensiksi tilannetta, jossa tekijä esimerkiksi osoittaa tuntemattomaksi jääneen tekopaikan tai vaikkapa huumeikätkön olinpaikan (B1). Toiseksi kyseessä voi olla poikkeuksellisen aktiivinen oman rikoksen selvittäminen muulla tavoin (B2). Rikoksen selvittämiskustannusten väheneminen on kiinteässä yhteydessä kategorisoinnin mukaiseen lieventämisperusteen sovellettavuuteen. Kategorian A tilanteet tuovat suurempia säästöjä ja ovat siten herkemmin lieventämisperusteena sovellettavia kuin B:n, ja numerointi etenee matalammasta soveltamiskynnyksestä (1) korkeampaan päin (2). Kategorisointi perustuu muuttuneeseen käsitykseen lieventämisperusteiden taustasyiden vaikutuksesta soveltamisharkintaan eli siihen, kuinka prosessiekonomiset syyt katsotaan yhä useammin eettisiä syitä painavammiksi.

A	Rikos tai tekijän yhteys rikokseen ei lainkaan viranomaisten tiedossa	A1	Oman rikoksensa ilmiantaminen viranomaiselle, kun rikos ei viranomaisten tiedossa
		A2	Itsensä ilmiantaminen viranomaiselle, kun yhteys rikokseen ei viranomaisten tiedossa
B	Rikos ja tekijän yhteys rikokseen pääosin viranomaisten tiedossa	B1	Tuntemattomaksi jääneen tekopaikan tai muun rikokseen liittyvän seikan osoittaminen
		B2	Poikkeuksellisen aktiivinen oman rikoksen selvittäminen muulla tavoin

Edellytykset lieventämisperusteen soveltamiselle kasvavat

Taulukko 1. Lieventämisperusteen kategorisointi.

Kuten aiemmin on todettu, RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen on katsottu sekä oikeus-kirjallisuudessa että lain esitöissä olevan sukua yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista koskeville säännöksille.⁷⁷ Tehokas katuminen johtaa RL 5:2.1:n mukaan vastuusta vapautumiseen, jos tekijä on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen täyttämisestä tai muuten estänyt tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntyminen. RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteen yhteydessä on selvää, ettei sen soveltaminen voi johtaa vastuusta vapautumiseen, sillä kyse ei ole seurauksen syntyminen estämisestä, kun rikos on jo tapahtunut. Rikoksen ilmianto ennen kuin viranomaisilla on siitä tietoa (A1) tai ilmoittautuminen poliisille ennen kuin on jäänyt kiinni rikoksesta tai ennen kuin tekijällä on ollut aihetta olettaa häntä siitä epäiltävän (A2) ovat RL 6:6:n 3 kohdan mukaisista tilanteista nähdäkseni läheisimmin rinnastettavissa yrityksestä luopumiseen ja tehokkaaseen katumiseen. A1-kohdan mukainen pyrkimys oman rikoksensa selvittämisen edistämiseen on korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä huomioitu – ja tulisi nähdäkseni huomioida – lähes kategorisesti rangaistuksen lieventämisperusteena. Edelleen tämän puolesta puhuu se, että tekijän A1-kohdan mukaisesta toiminnasta voi aiheutua huomattavia prosessiekonomisia säästöjä viranomaisen saadessa merkittäviä tietoja rikokseen liittyen jo ennen tutkinnan aloittamista. Koska rikos ja sen yhteys rikoksen tekijään eivät myöskään A2-kohdan tilanteissa ole viranomaisten tiedossa, myös tällöin on kyse merkittävästä selvittämiskustannusten vähenemisestä, sillä tekijän ilmianto tarkoittaa viranomaisten kannalta huomattavaa tutkinnan helpottumista.

Toiseksi kategoriaksi olen systematisoinut tilanteet, joissa *sekä rikos että tekijän yhteys rikokseen ovat jo pääosin viranomaisten tiedossa*. Tällaisissa tilanteissa lieventämisperusteen soveltamiskynnys on luonnollisesti korkeampi kuin kategorian A tilanteissa, kun pääosa rikokseen liittyvistä seikoista on jo selvitetty eikä yhtä mittavia säästöjä rikoksen selvittämisestä aiheutuviin kustannuksiin ole enää saatavissa. Rikoksen selvittämisen kannalta olennaiseksi voi kuitenkin muodostua esimerkiksi *tuntemattomaksi jääneen tekopaikan tai muun rikokseen liittyvän seikan osoittaminen* (B1) taikka *poikkeuksellisen aktiivinen oman rikoksen selvittäminen muulla tavoin* (B2). B2-tapaustyyppi on yhtäältä tämän kategorisoinnin ”kaatoluokka”, mutta toisaalta myös merkittävin osa, sillä sen alarajan voidaan katsoa vastaavan RL 6:6:n 3 kohdan soveltamisen alarajaa.

Alarajaa tunnustamisen huomioimiselle lieventämisperusteena on mahdotonta yksiselitteisesti määrittää, vaan kyse on aina tapauskohtaisesta harkinnasta. Lähtökohtaisesti RL 6:6:n 3 kohdan mukainen lieventämisperuste ei ainakaan sovellu, kun tekijä tunnustaa vasta jäätyään kiinni, eikä tunnustuksella selvästi ole minkäänlaista lisäarvoa rikoksen selvittämiselle. Soveltamiskynnyksen määrittely on siis tiiviissä yhteydessä lieventämisperusteen taustasyille annettavaan merkitykseen. Nähdäkseni lieventämisperusteen soveltamisedellytyksen ratkaisee viime kädessä se, millaisia prosessiekonomisia säästöjä tunnustuksella on saatu aikaan sen sijaan, että riittäväksi perusteeksi katsottaisiin tekijän vastuun ottaminen ja katuminen.

---

77 Ks. esim. Lappi-Seppälä 1987, s. 489; HE 125 II 1975 vp, s. 15 ja HE 44/2002 vp, s. 198.

5. LOPUKSI

Tutkimusongelmana oli selvittää, voidaanko voimassa olevan lainsäädännön, lain esitöiden ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön avulla määritellä ajallista alarajaa tunnustuksen antamiselle. Katson, että lieventämisperusteen systematisoinnin (luku 4.4) mukaisen kategorian A (*rikos tai tekijän yhteys rikokseen ei lainkaan viranomaisten tiedossa*) tapauksissa tunnustuksella tulisi olla lähes aina rangaistusta lieventävä vaikutus. Sellaisissa tapauksissa, joissa kyseinen rikos tai tekijä ei tulisi lainkaan viranomaisten tietoon ilman tunnustusta, on tunnustuksella katsottava olevan niin merkittävä vaikutus, että lieventämisperustetta tulisi soveltaa.

Mitä tulee kategoriaan B (*rikos ja tekijän yhteys rikokseen pääosin viranomaisten tiedossa*), lieventämisperusteen soveltaminen ei ole aivan niin yksiselitteistä. Tekopaikan tai muun merkityksellisen paikan osoittamisen (B1) on viimeaikaisessa oikeuskäytännössä katsottu riittävän lieventämisperusteen soveltamiskynnyksen ylittämiseksi, samoin kuin muun rikokseen liittyvän seikan osoittamisen viimeisimmässä kysymystä koskevassa ratkaisussa KKO 2018:60. Viimeiseksi joukoksi olen määritellyt poikkeuksellisen aktiivisen oman rikoksensa selvittämisen muulla tavoin (B2). Vaikka korkein oikeus on ollut ratkaisukäytännössään nähdäkseni jopa epäjohdonmukainen,⁷⁸ katson, että mikäli rikosentekijä vapaaehtoisesti antaa viranomaisten käyttöön rikoksenteossa olennaisessa osassa ollutta elektroniikkaa tai kertoo oma-aloitteisesti siitä, miltä älylaitteilta tai sivustoilta löytyy olennaista rikokseen liittyvää tietoa, tulisi tämän johtaa RL 6:6:n 3 kohdan soveltamiseen. Niin talous-, huumausaine- kuin seksuaalirikoksissa tällaisella tiedolla voi olla olennainen vaikutus rikoksen selvittämisen helpottumiseen ja prosessiekonomisen hyödyn saamiseen, sillä nykyään rikosten tekoon voi enenevässä määrin liittyä mitä moninaisempia tietoteknisiä sovelluksia ja alustoja. Alarajan lieventämisperusteen soveltamiselle voi kuitenkin vetää vähintään siihen, kun tekijä tunnustaa vasta jäätyään kiinni eikä tunnustuksella tai tekijän muilla antamalla tiedoilla saavuteta taloudellisia säästöjä. Etenkin viimeaikaisessa soveltamiskäytännössä painavin merkitys on annettu rikoksen selvittämiskustannusten säästöille, ja näin ollen prosessiekonomisille taustasyille.

Kuten todettu, tunnustamisen merkitys rangaistusta lieventävänä tekijänä on jäänyt varsin vähäiseksi niin RL 6:6:n 3 kohdan kuin syyteneuvottelumenettelyä koskevan RL 6:8a:n mukaisena lieventämisperusteena, puhumattakaan tunnustuksen vaikutuksesta rangaistusasteikkoa lieventävänä tekijänä RL 6:8.1:n 5 kohdan nojalla. Voimassa oleva lainsäädäntö kuitenkin mahdollistaa tunnustuksen huomioimisen säädetyn rangaistusasteikon sisällä (RL 6:6) tai jopa poikkeamisen säädetystä rangaistusasteikosta neljäsosan (RL 6:8) tai peräti kolmasosan (RL 6:8a) verran, joten tarpeelliset muutokset soveltamiskynnyksen madaltamiseksi on jo nähdäkseni toteutettu lainsäädännön avulla.

---

78 Vrt. KKO 2017:51 ja KKO 2017:88.